

Otázka: Vítkovické železářny z pohledu regionálního rozvoje

Předmět: Zeměpis, Ekonomie

Přidal(a): Taofek

Úvod

Cílem práce je stručně shrnout historické aspekty, které výrazným způsobem ovlivnili vývoj zvoleného území, tedy Vítkovických železáren. Analýza historických událostí je omezena pouze na rozmezí, kdy byl v dané oblasti rozvíjen těžký průmysl. Dále analyzovat základní aspekty, které zvolenou oblast ovlivňují v současnosti a objasnit jejich globální dopad na současný stav objektu. Ve třetí části seminární práce je cílem odhadnout budoucí vývoj objektu s ohledem na historický vývoj, a především současnou situaci. V oblasti odhadů autor vychází z předchozí analýzy současného stavu v mezinárodním kontextu. Prognóza vývoje je omezena na budoucích 15-20 let a to z důvodu vysoké proměnlivosti současného trhu.

Práce využívá interdisciplinární charakter regionálních věd, čerpá především z oblasti regionální a socioekonomické analýzy, ekonomie, demografie a geologie. Práce je pouze teoretická, zpracována výhradně explanačními metodami. Z obecně teoretických metod autor využívá především metodu analýzy. V první části práce je hojně využívána historická metoda za účelem analýzy historických souvislostí a jejich logické uspořádání do souvislého, přiměřeně odborného textu. Rozsah části je adekvátní typu práce. Druhá část je výrazně analytická, jak na úrovni regionální, tak na úrovni národní a mezinárodní. V této části se autor zaměřuje především na kontext související s vývojem v rámci Evropské unie a mezinárodního trhu.

Poslední část vychází ze dvou předešlých a hlavní použitou metodou je metoda syntézy. Prostřednictvím použité metody autor sestavuje logicky odvozenou subjektivní prognózu. Poslední část práce je omezena pouze na předpokládaný vývoj, nezabývá se vývojem s nízkou pravděpodobností. Tím je docíleno snížení relevantních scénářů a zvýšení důvěryhodnosti práce.

V současnosti se jedná o region, se kterým je spojena celá škála problémů. V historii se ovšem jednalo o region, který ovlivnil vývoj těžkého průmyslu i celé České republiky. I přes současný stav objektu se jedná o významnou průmyslovou památku a současně důležitý odkaz práce našich předků. Aktuální stav objektu i celého regionu by v žádném případě neměl snižovat historický přínos, který je s tímto regionem spojen.

Historie

Rozhodnutí o výstavbě vysokých pecí ve Vítkovicích bylo provedeno na základě návrhu Františka Xavera Riepela v roce 1828. V té době se rozhodl olomoucký arcibiskup Rudolf Jan, že tehdejší rozvinutou síť průmyslových závodů rozšíří ve Vítkovicích z důvodu jejich výhodné polohy. Hlavními argumenty byla blízkost pudlovný ve Frýdlantě, dostupnost uhelných dolů a dostatek vody. V průběhu dalších let byla nakonec pudlovna jako související podnik přesunuta do Vítkovic, kde byla rovněž vystavěna válcovna, soustružna a zámečnická dílna. V roce 1843 byl podnik odkoupen Salomonem Mayerem Tothschildem, ovšem v roce 1873 je podnik vlastněn dvěma rodinami – Rothschildovými a Gutmannovými. V této době ovšem prochází podnik úpadkem především z důvodu nízké kvality vytvářených produktů. Zásadní proměnu podniku zajistil Paul Kupelwieser, který byl jmenován do funkce nového generálního ředitele. Paul Kupelwieser byl v té době poměrně mladý manažer se zkušenostmi s reorganizací těžkého průmyslu. Souhlasil se jmenováním, ovšem pouze pod podmínkou, že bude ze strany vlastníků vynaložen dostatek finančních prostředků na renovaci. Vítkovice byly dokonce jediným dodavatelem pancéřových desek pro flotilu Rakouska-Uherska. Velmi významný podíl na rozvoji měla zakázka výroby kolejnic a dalších výrobků pro výstavbu Severní dráhy císaře Ferdinanda. Rozvoj podniku byl spojen také se zvyšováním počtu zaměstnanců, který v roce 1893 přesáhl 9 500. Průkopnickou myšlenkou bylo zajištění zázemí pro zaměstnance, jak v oblasti zázemí, tak v oblasti občanské vybavenosti. V tomto období tak dochází k založení mateřských i obecních škol, bytů a domů pro zaměstnance, závodní nemocnice či kostela. Vítkovice byly přestavěny na moderní průmyslové město. Již před první světovou válkou se výroba podniku zaměřila na válečnou produkci. Mimo součástí elektráren, opevnění, zbraní a nábojů byly ve Vítkovických železárnách vyráběny také klikové hřídele lodí. Kolem roku 1900 jsou Vítkovické železářny špičkou evropské produkce v oblasti ocele. Rozvoj je dále podpořen otevřením podniků na čpavek a benzol. Zaměření na válečnou produkci pokračovalo i během první světové války, kdy byl počet zaměstnanců zvýšen až na 25 000. První problémy moderních Vítkovic přichází po ukončení první světové války a souvisejícími změnami trhu. Řešením byl vstup na nové trhy v mezinárodním prostředí. Produkty Vítkovických železáren jsou dopravovány do celé řady evropských zemí, včetně Lotyšska a Ukrajiny. Vrcholu v oblasti

rozvoje i produkce dosáhl podnik v roce 1937.

Produkce pokračovala také během druhé světové války, kdy byl podnik vyvlastněn a zařazen do Říšských závodů Hermanna Göringa. Výroba byla zaměřena na válečnou produkci a podniky zaujímali významnou strategickou úlohu. Ostrava a její okolí v době protektorátu představovala 97% výroby koksu, 70% těžby uhlí, 67% výroby surového železa a 52% výroby válcovaných materiálů. Mimo Vítkovických železáren nacisté ovládali také Severní Ferdinandovu dráhu, Českomoravské dusíkárný a spoustu dalších podniků souvisejících s českým průmyslem. Ve Vítkovických železárnách se dokonce vyráběly díly na rakety V-2. Obavy ze spojeneckého bombardování dokonce vedly k vystavění falešných podniků za účelem zmatení osádky letadel. I přes veškeré snahy se závody neubránili spojeneckému bombardování, které si vyžádalo značné ztráty na lidských životech, především civilistů.

Po skončení druhé světové války byly železárny v 60. letech modernizovány. Dále pokračoval jejich intenzivní rozvoj, který ovšem spíše snižoval atraktivnost oblasti pro bydlení. Vlivem politických změn došlo k změně zpracovávaných surovin, z kvalitních švédských byla produkce přeorientována na suroviny dovážené z východu. Tyto suroviny byly ovšem méně kvalitní a jejich zpracování bylo náročnější na prašnost a tím i zásadně horší pro životní prostředí. Silná industrializace měla jasně dominantní postavení nad rozšiřováním občasně vybavenosti a z původních plánů na výstavbu moderního průmyslového města moc nezbylo. Část občanské zástavby postavené na konci 19. století byla dokonce z části odstraněna ve prospěch rozvíjející průmyslové zástavby. Na zhoršující se podmínky pro život zareagovala politika místního rozvoje. Ta směřuje proti zhoršování situace ve Vítkovicích a zvyšování atraktivnosti oblasti pro občany. Vzhledem k dlouhodobé přeměně této oblasti se jedná o obtížný úkol.

Současný stav

Vývojem se z Vítkovických železáren stala zcela charakteristická a jedinečná oblast. Jedinečnost je způsobena především rozlohou a procentuálním zastoupením průmyslu v této oblasti. Komplexností se jedná o úplnou hutní výrobu, tedy od zpracování surového železa až po výrobu ocelářských produktů. Dalším specifickým aspektem je umístění průmyslové zóny do jádra města, nikoliv na jeho okraj. Negativním důsledkem této specifičnosti je silná industrializace celé zóny a negativní důsledky na její okolí. Vlivem krize na konci 20. století se podnik dostal do závažných problémů. V té době se jednalo o státní podnik, který stát převzal po konci 2. světové války. Na rozdíl od původních plánů bylo rozhodnuto o privatizaci podniku. Větší část připadla společnosti Vítkovice, a. s.; ocelárna a válcovna patří samostatné společnosti Vítkovice Steel. Válcovna trub patří společnosti Třinecké železárny, část areálu ještě využívá Škoda

Vagonka.

Vítkovice Machinery group

Tato společnost sdružuje dceřiné společnosti Vítkovice, a. s.; Vítkovice IT Solutions a. s.; Vítkovice Mechanika a. s.; Vítkovice Hammering a. s.; Spojené slévárny, spol. s. r. o.; Vítkovice Revmont a. s.; Vítkovice – IOS s. r. o.; VTK Special a. s.; Vítkovice Revmont engineering a. s.; Vítkovice ÚAM a. s.; Vítkovice Testing Center, s. r. o.; Vítkovice Holding a. s.; VTK NCA a. s. a další.

Celá skupina firem zaměstnává dle oficiální tiskové zprávy necelých 4000 lidí, přičemž nejvýznamnější společnosti jako Vítkovice Heavy Machinery nebo Vítkovice Power Engineering mají přes 1 000 zaměstnanců. Průměrná mzda ve skupině je 26 941,- Kč. Společnost dbá na zodpovědný přístup k životnímu prostředí a trvale udržitelnému rozvoji. Je držitelem několika významných cen, jako například: Národní cena ČR – Společenský odpovědná firma VÍTKOVICE, a.s. 2010, Dolní oblast Vítkovice – „Evropské dědictví“ MK ČR – 2008; Odpovědný leader CSR 2011, VÍTKOVICE, a.s. – Ing. Jan Světlík, předseda představenstva. Aktivně se také hlásí ke kulturnímu a hospodářskému odkazu, který oblast představuje. Je aktivním sponzorem školských středisek a zařízení.

Vítkovice Steel

Společnost zaměřená na výrobu plechů, výpalků, štetovnic a dalších produktů. Dle oficiální zprávy uveřejněné na internetových stránkách dosahuje od roku 2016 pozitivní výsledek před odpisy a narůstající produkci. Po dlouhé době se tak dostala do kladného hospodářského výsledku. Za rok 2017 vykázala čistý zisk 191 mil. Kč. Dle vyjádření generálního ředitele respektuje rozvoj společnosti požadavky životního prostředí a investuje do ekologie. Osobně dokonce zmínil investici 47 mil. do profilové trati, která měla za následek snížení ekologického zatížení. Společnost je členem Nadačního fondu a aktivně podporuje rozvoj v rámci Moravskoslezského regionu. Za poslední dva roky investovala firma 320 milionů korun. V současnosti má firma zhruba 1000 zaměstnanců.

Třinecké železárny

Firma, která se specializuje na výrobu kolejnic a příslušenství, válcovaných drátů, válcovaných tyčí, litých a válcovaných polotovarů, bežešvých trubek, výrobků z tažené oceli a dalších. Čistý zisk společnosti se od roku 2013 různí, nabývá hodnot mezi 1-3 mld. Kč. Konkrétně za rok 2018 byl čistý zisk ve výši 3,334 mld. Kč. Počet zaměstnanců se pohybuje dlouhodobě kolem 7 000, v roce 2013 byl pouze 6 000. Průměrná mzda konstantně stoupá, v roce 2013 činila 27 750,- Kč, v roce 2018 je rovna 35 021,- Kč. Ekologická zátěž společnosti byla redukována především zavedením uzavřených vodních okruhů a čistíren odpadních průmyslových vod a snížením plyných emisí a prachu. Velkoobjemové odpady z výroby jsou dále zpracovávány, společnost také dbá na recyklaci. Nerecyklovatelné a dále nevyužitelné odpady jsou ukládány na skládkách dle přísných hygienických norem a v souladu se zákony.

Škoda Vagonka

Společnost se specializuje na výrobu kolejových vozidel pro osobní železniční dopravu. Vyráběné elektrické jednotky mají širokou škálu použití, především v oblasti regionální přepravy. Zaručují vysoký komfort s rychlostí až 160 km/hod, jednopatrové i dvoupatrové provedení. Společnost dále vyrábí osobní kolejové vozy pro regionální i dálkovou přepravu, včetně komfortnějšího provedení (1. třídy). V současnosti má podnik asi 500 zaměstnanců. V současnosti je společnost zařazena do skupiny podniků Škoda Transportation, která dosáhla v roce 2018 zisk ve výši 327 mil. Kč a celkově má tato skupina zhruba 5 600 zaměstnanců.

Adaptační strategie a přijatá opatření

Historický rozvoj v dané oblasti byl nepochybně ekonomicky a zpočátku i společensky přínosný. Rozvoj industrializace měl vliv také na rozvoj atraktivity pro obyvatelstvo, a to především díky pokrokovým myšlenkám, že rozvoj podniku souvisí s občanskou vybaveností a všeobecnou spokojeností lidí. Odklon od těchto myšlenek si ovšem v pozdější době vyžádal vysokou daň na přírodním prostředí. Z analýzy společenské a ekologické zodpovědnosti jednotlivých firem lze usuzovat, že v oblasti došlo k návratu původní filosofie trvale udržitelného a společensky žádaného rozvoje. Hlavní podniky, které v oblasti působí, vynakládají část zisku na obnovu životního prostředí a součástí jejich plánů jsou také opatření k zlepšování současné situace. Velice časté jsou také investice do vzdělávání a podpora ekologického smýšlení lidí a dětí formou ekologicky zaměřených akcí. Každá analyzovaná firma má vlastní program, který

zohledňuje stanovené priority. Pozitivní vývoj firem ovšem není často jednoduchý. Za zmínku určitě stojí reorganizace společnosti Vítkovice HeavyMachinery, nebo uzavření některých strojírenských podniků. Obzvláště významné jsou změny způsobené globálními trhy.

Současnou situaci v regionu ovlivňuje také rekvalifikace pracovní síly. Jedná se o významné opatření zajišťující ekonomický rozvoj a stabilizaci regionu, která redukuje negativní dopady proměn trhu. Schopnost adaptace na proměnlivé požadavky trhu souvisí s velikostí podniku a samozřejmě s požadovanou specializací a odborností pracovních sil. Přitom platí, že menší podniky reagují na změny trhu flexibilněji. V oblasti těžkého průmyslu je schopnost adaptace výrazně limitována. V oblastech se silně rozvinutým hutním a těžkým zpracovatelským průmyslem nabírá státní politika zaměstnanosti a rekvalifikace velmi vysokého významu. Reakce státních orgánů z pohledu regionálního rozvoje je vnímána velice pozitivně a účelně napomáhá snižovat dopady negativního vývoje určitých oblastí průmyslu. Co se týče dlouhodobé kvantifikace českého průmyslu, tak v roce 2017 byla přidaná hodnota o třetinu vyšší než v roce 2010, přičemž zaměstnanost se zvýšila mezi uvedenými dvěma lety o 100 000 osob. Nejdůležitějším odvětvím byl zpracovatelský, konkrétněji automobilový průmysl, dlouhodobě ustupujícím odvětvím byla těžba a dobývání. V roce 2017 bylo ve zpracovatelském průmyslu zaměstnáno 92 % všech zaměstnanců v průmyslu. V roce 2017 zaměstnával automobilový průmysl 175 tisíc osob a celkové tržby dosáhly 1 306 miliard Kč. Dlouhodobě ustupující odvětví těžby a dobývání kleslo ve srovnání s rokem 2010 o 30 %, ovšem meziročně došlo k růstu. Zaměstnáno je v tomto odvětví 25 000 osob, které tvoří 2 % všech zaměstnanců v průmyslu. Celkové tržby tohoto odvětví jsou 96,2 miliardy Kč, přidaná hodnota pak 29,3 miliardy Kč. Pokud se bavíme o celkových ukazatelích v rámci ČR, stouply celkové tržby mezi lety 2017 a 2018 o zhruba 372 miliard. Přidaná hodnota v uvedených letech stoupla z 1,292 bilionu na 1,305 bilionu. Počet podnikatelských subjektů se zvýšil z 192 488 na 193 025 podniků.

Komentář autora

V oblasti těžkého průmyslu zůstává vždy otázkou, zda je vhodná státní intervence či nikoliv. Trh ukazuje, že státní intervence se často míjejí účinkem, respektive nedokážou směřovat trh zamýšleným směrem. Jako příklad můžeme uvést stanovování maximální ceny u bytů, což vedlo k přesunu rovnovážné ceny mimo legální trh. Zákon nabídky a poptávky ovšem opatřením prakticky nebyl regulován. Stejnou reakci jsme v historii mohli zaznamenat také při stanovování minimální ceny. Tendence prodejců realizovat zisk pak přesune nabídku mimo oficiální trh. Poměrně úspěšnější intervencí státu představuje spotřební daň, jejímž uplatnění skutečně dochází k zamýšlené redukci, i když za cenu nemalých nákladů státu (například

v podobě kolků).

V případě těžkého průmyslu rozeznáváme dva základní názorové směry. První prosazuje ponechání průmyslu bez regulace či opatření s tím, že tržní mechanismy zajistí nápravu stavu samostatně s maximální přesností. Trh v tomto ohledu funguje skutečně dokonale a podniky, které nejsou schopné realizovat zisk, z trhu vystupují. Kapitál je následně přesunut do lukrativnějších odvětví a autoregulační funkce trhu zajistí jeho optimální nastavení. Tato autoregulační funkce funguje poměrně bezchybně, nicméně s řadou negativních aspektů. V první řadě trh je soustředěn předem především na zisk a ekonomické aspekty, externality a obecné zájmy obyvatel odsunuje do pozadí. Regulace trhu je rovněž často zdlouhavá a dlouhé časové spektrum může zvyšovat negativní dopady na obyvatelstvo.

Druhý názorový směr naopak zdůrazňuje význam státních intervencí a příkládá jim velký význam. Vhodně zvolený druh intervencí a vhodně zvolená míra může skutečně urychlit probíhající vývoj trhu a výrazným způsobem zlepšit adaptaci obyvatelstva na ekonomické změny. Hlavním argumentem je přerozdělení prostředků na podporu oblastí zlepšujících kvalitu života a podpora trvale udržitelného rozvoje. I tento názor je správný, neboť bez regulací trhu by pravděpodobně došlo k výrazným zásahům do krajiny i životního prostředí, které by měly velmi katastrofální následky. Současně si lze jen těžko představit moderní společnost bez zajištění základních potřeb, jako je bezpečnost, státní správa nebo poskytování veřejných služeb.

Zkušenosti státu i celé lidské společnosti ukazují, že kompromis je nejlepší cestou, jak zajistit naplňování potřeb trhu s ohledem na potřeby lidí a v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje. Mnoho let vývoje ukázalo, že je v zájmu trhu pečovat o zájmy obyvatel a tím zajištění dostupnosti lidské práce jako klíčového výrobního faktoru. Na druhou stranu zkušenosti ukázaly, že příliš radikální zasahování do trhu efektivně neřeší vznikající problémy. Klíčovou otázkou tak zůstává, jaké intervence prosazovat a v jaké míře. A to už je oblast, ve které nelze generalizovat aplikované postupy, protože do každé oblasti se promítá celá řada faktorů, od lokálních geografických i geomorfologických podmínek, přes dopravní infrastrukturu, demografické složení, klimatické a geologické podmínky, vliv státní správy a samosprávy, intervence státu, prosazování vnitřních a vnějších politických zájmů, a v neposlední řadě také mezinárodní situace. V oblasti mezinárodní spolupráce či přesunování výroby do jiných zemí by neměly být opomenuty aspekty jako je kultura nebo národnostní specifika.

Závěr

Z historického hlediska prošla oblast Ostravska výrazným a významným průmyslovým vývojem. Od začátku průmyslového rozvoje se jedná o území, které bylo velmi výrazně ovlivňováno vývojem trhu, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Území Vítkovických železáren je doposud jedinečnou průmyslovou oblastí s historickým odkazem i současným potenciálem. Z informací uvedených v předešlých částech této práce lze vyvodit, že se rozhodně nejedná o oblast ekonomicky nezajímavou či upadající. Naopak vzhledem k regionální politice i individuálním přístupům jednotlivých firem lze usuzovat, že zásadní změny ve vnímání priorit již bylo dosaženo. Nadále přetrvává výrazná probíhající změna, která se promítá nejen v oblasti průmyslu, ale také v demografických ukazatelích. Vývoj je iniciován jednak samotným trhem, na druhou stranu také státní správou. Oblast Ostravska zůstává praktickým příkladem zobrazujícím souvislosti mezi občanskou atraktivitou, rozvojem těžkého průmyslu a reakcí v oblasti demografických ukazatelů. Při hodnocení vývoje bychom ovšem neměli zapomínat na porovnání a vztahnost k území celé České republiky, protože oblast nelze hodnotit izolovaně. Skutečnost, že v dané oblasti probíhají změny, je zcela přirozená. Probíhající změny urychluje technologický i ekonomický rozvoj, který zvyšuje mobilitu obyvatelstva i změnu v prioritách jednotlivých generací. Vývoj oblasti, stejně jako vývoj české architektury i českých měst, rovněž ovlivňují technologické inovace a vývoj v oblasti stavebnictví. Důraz na územní plánování a zvyšování atraktivity pro bydlení pomáhá redukovat negativní vlivy předmětné oblasti. Rozvoj oblasti je ovšem v současnosti nejednoznačný, ovlivňovaný mnoha vnitřními i vnějšími faktory. Hlavním příznivým aspektem je integrace politiky trvale udržitelného vývoje do individuální politiky jednotlivých firem a přesunutí pozornosti od ekonomických k sociálním ukazatelům. Právě tento přístup v kombinaci s opatřeními veřejné správy zajišťuje pozitivní rozvoj oblasti. Vítkovické železářny zaujímaly v historii našeho státu jedinečnou a významnou pozici. I v současné době rychlých změn mezinárodního obchodu zůstávají Vítkovické železářny kulturním průmyslovým odkazem našich předků, dokazující schopnosti českého národa.